

Návrh cieľov Národného programu rozvoja výchovy a vzdelávania

UČIACE SA SLOVENSKO

Verzia na konzultácie s odbornou verejnosťou (časť 1 – „RŠ“)

Úvod

Z Programového vyhlásenia vlády SR na roky 2016 – 2020 vyplynula pre MŠVVaŠ SR úloha pripraviť návrh Národného programu rozvoja výchovy a vzdelávania, ktorý bude pokrývať v 10-ročnom výhlade dlhodobé zámery a ciele SR v oblasti výchovy a vzdelávania.

V rámci prípravy národného programu sa predkladá na diskusiu so zástupcami odbornej verejnosti návrh cieľov, ktoré by sa mali v oblasti výchovy a vzdelávania postupne v horizonte 10 rokov dosiahnuť. Navrhované ciele majú tvoriť myšlienkové jadro pripravovaného národného programu. V prvej časti sú predložené ciele pokrývajúce výchovu a vzdelávanie okrem vysokých škôl, ktoré budú predmetom osobitného materiálu. Vzhľadom na širšie vnímanie detí a žiakov obsahujú aj návrhy, ktoré sa dajú zabezpečiť iba súčinnosťou ministerstva školstva s ďalšími rezortami vstupujúcimi do starostlivosti o deti a mládež.

Tento materiál sa prioritne sústreďuje na návrh cieľov vrátane ich vysvetlenia. Neobsahuje charakteristiku súčasného stavu a ani systematický návrh krokov potrebných na dosiahnutie navrhovaných cieľov. Tieto časti budú uvedené v národnom programe a v následných akčných plánoch na jeho naplnenie.

Účelom tohto materiálu je predstaviť odbornej verejnosti základný rámec pripravovaných zmien v oblasti výchovy a vzdelávania, rozprúdiť odbornú diskusiu o navrhovaných cieľoch, dosiahnuť čo najširšiu zhodu na ich finálnej podobe a získať spätnú väzbu vo forme konkrétnych podnetov, ktoré budú využité pri vypracovaní uceleného návrhu Národného programu rozvoja výchovy a vzdelávania.

Vysvetlenie k štruktúre materiálu: Materiál nadväzuje na štruktúru strategického cieľa stanoveného pre oblasť regionálneho školstva v programovom vyhlásení vlády na roky 2016 – 2020. Pre efektívnejšiu komunikáciu sú jednotlivé konkrétne ciele označené kódmi vychádzajúcimi z číslovania cieľových oblastí určených na základe strategického cieľa.

Za formuláciou každého cieľa je uvedený text, ktorý ho bližšie charakterizuje. V niektorých prípadoch sú súčasťou tohto textu aj návrhy možných riešení, ktoré môžu k naplneniu cieľového stavu významne prispieť.¹

Základné východiská

V tejto časti sú uvedené tvrdenia, ktoré obsahujú navrhované základné východiská pre tvorbu národného programu a boli využité aj pri návrhu cieľov uvedených v tomto materiáli.

Základným cieľom výchovy a vzdelávania² má byť vyvážené napĺňanie potrieb jednotlivca a spoločnosti. Tento cieľ je možné najlepšie dosiahnuť vtedy, ak je v centre vzdelávania učiaci sa (teda dieťa, žiak, študent, vo všeobecnosti človek, ktorý sa učí) a vzdelávací proces sa zameriava na komplexný rozvoj jeho osobnosti a rozvíja jeho jedinečný potenciál.

¹ Poznámka k štylistickej a jazykovej úprave: Ide o pracovný dokument určený ako podklad na odbornú diskusiu, ktorý vznikol na základe textov viacerých autorov s prvoradým dôrazom na obsah a význam, bez dôsledného zosúladenia po štylistickej a jazykovej stránke.

² Ak je v ďalšom texte používaný iba pojem "vzdelávanie", vždy máme na mysli komplexný proces popisovaný ako výchova a vzdelávanie.

System vzdelávania má byť taký, aby

- každý človek mal dostatok možností a podnetov rozvinúť svoj potenciál v celožitovnom procese učenia sa,
- boli vytvorené vhodné podmienky na rovnoprávne vzdelávanie všetkých občanov Slovenskej republiky, vrátane národnostných menšín,
- vzdelávacie príležitosti boli celožitovne dostupné pre každého jednotlivca, dostupnosť bola zabezpečená rovným prístupom k vzdelávaniu a v prípade potreby aj opatreniami na vyrovnávanie šancí, so zreteľom na deti zo sociálne znevýhodneného prostredia, sociálne vylúčených spoločností a deti so zdravotným znevýhodnením
- ľudia mohli nadobúdať vzdelanie, ktoré im umožní všestranný rozvoj a napĺňanie individuálnych osobných cieľov, so zreteľom na potreby spoločnosti, podporu spoločenskej súdržnosti a ekonomickú prosperitu,
- súčasťou učenia sa každého jednotlivca bolo aj formovanie systému hodnôt a postojov, ktoré vychádzajú z princípov demokratického spoločenského poriadku a základných práv a slobôd,
- formálne vzdelávanie bolo významnou, nie však jedinou podporovanou formou zmysluplného učenia sa, lebo človek sa učí aj prostredníctvom neformálneho vzdelávania a informálnym učením sa,
- boli vzdelávacie programy neustále zdokonaľované a inovované na základe funkčných mechanizmov spätnej väzby a jej vyhodnocovania,
- podporoval participáciu a kooperáciu všetkých aktérov vo vzdelávaní, vrátane detí a žiakov,
- sa akékoľvek významnejšie zmeny v systéme uskutočnili až na základe širokej odbornej a verejnej diskusie, v ktorej sa dosiahne čo najširšia spoločenská dohoda.

1. Ciele pre oblasť výchovy a vzdelávania pokrývanú najmä regionálnym školstvom

V Programovom vyhlásení vlády na roky 2016 – 2010 je strategický cieľ pre oblasť regionálneho školstva definovaný nasledovne:

„Efektívne fungujúce regionálne školstvo poskytujúce kvalitnú výchovu a vzdelávanie, reagujúce na aktuálne i očakávané potreby jednotlivca a spoločnosti a osobitne na potreby hospodárskej praxe, dostupné pre všetky vrstvy spoločnosti, poskytujúce deťom a žiakom radosť zo získavania vedomostí a ich osobného rastu, ako i základ zdravého životného štýlu a zabezpečujúce učiteľom postavenie a ohodnotenie zodpovedajúce mimoriadnemu významu ich práce.“

Tento strategický cieľ možno rozdeliť na nasledujúce cieľové oblasti:

1. *Kvalitná výchova a vzdelávanie dostupné pre všetkých*
2. *Kvalitní, spoločensky rešpektovaní a primerane odmeňovaní učitelia*
3. *Kvalitné odborné vzdelávanie a príprava zohľadňujúce aktuálne a očakávané potreby praxe a osobný rozvoj učiacich sa*
4. *Efektívne fungujúce regionálne školstvo*

V tejto štruktúre sú v ďalšom predstavené základné ciele patriace do každej oblasti.

1.1 Kvalitná výchova a vzdelávanie dostupné pre všetkých

Kvalita vzdelávania a jeho dostupnosť sú spolu úzko previazané. Bez primeranej dostupnosti vzdelávania nemožno povedať, že zabezpečuje kvalitu pre všetkých a naopak, dostupnosť bez vysokej kvality je iba polovičným naplnením cieľa.

Vysoká kvalita a dostupnosť sú jadrom stanoveného strategického cieľa v oblasti vzdelávania a dotýkajú sa všetkých jeho aspektov a vzdelávacích stupňov. Ich naplnenie si vyžaduje súhru viacerých vzájomne súvisiacich pilierov, ktoré majú pri realizácii cieľa pôsobiť ako harmonický celok.

Najdôležitejším pilierom, prepájajúcim všetky ostatné do funkčného celku, sú vysoko kvalitní učitelia³ úzko prepojení a spolupracujúci s ďalšími odborníkmi v pedagogicko-odborných tímoch v školách, čo je predstavené v samostatnej cieľovej oblasti. Popri učiteľoch ovplyvňujú kvalitu výchovy a vzdelávania všetci ostatní aktéri vzdelávania, vrátane rodičov, detí a mladých ľudí.

Ďalším pilierom je samotný obsah vzdelávania. Dôležité je optimálne vyváženie vzdelávacích cieľov v rámci štátnych a školských vzdelávacích programov a dostupnosť rozmanitých a zároveň kvalitných učebných materiálov. Klasické učebnice sú iba jedným z rôznych variantov učebných materiálov. Rovnako dôležitá ako koncipovanie zmysluplného obsahu je aj podpora účelných spôsobov, foriem a metód vzdelávania.

Dôležitú úlohu hrá priebežné hodnotenie procesu učenia sa a vyučovania poskytujúce nevyhnutnú spätnú väzbu. Spätná väzba umožňuje učiacim sa lepšie sa orientovať v tom, čo dosiahli a plánovať svoj ďalší pokrok a vyučujúcim zhodnocovať zvolené pedagogické stratégie a adaptovať ich podľa vzdelávacích potrieb žiakov. Hodnotenie kvality a dostupnosti vzdelávacích, podporných a odborných služieb je dôležitou súčasťou hodnotenia úspešnosti školy pri plnení jej poslania.

Naplnenie strategického cieľa si vyžaduje zavedenie vzdelávania, v ktorého centre stojí učiaci sa, jeho individuálny potenciál a vzdelávacie potreby, v ktorom učitelia spoločne s ďalšími odborníkmi dokážu pracovať s rozmanitosťou žiakov, ich rôznorodým potenciálom, nadaním, talentom aj znevýhodnením, pričom túto rozmanitosť vnímajú ako prirodzený jav.

Cieľ RŠ-1-1: Vo vzdelávaní sa rozvíja jedinečný potenciál každého učiaceho sa (dieťaťa, žiaka) a naplňajú sa jeho individuálne vzdelávacie potreby prostredníctvom individualizovanej výučby.

Každé dieťa⁴ je jedinečné. Má špecifické talenty, vlohy, záujmy, schopnosti a vzdelávacie potreby. Rozmanitosť dnešných detí je základom budúcej rozmanitosti dospelých, ktorí z nich vyrastú.

Moderná vývinová psychológia a neurovedy potvrdzujú, že na to, aby sa mohli u každého jedinca optimálne rozvinúť jeho individuálne a unikátne vlastnosti, musia sa u každého už v útlom detstve rozvinúť tzv. exekutívne funkcie, ktoré zahŕňajú schopnosť efektívne reagovať na meniace sa podmienky, sebakontrolu a sebareguláciu, ovládanie momentálnych impulzov, sústredenie a pozornosť, schopnosť zapamätať si informácie a vedieť ich využiť, kritické myslenie a schopnosť riešiť problémy. Tieto funkcie sa stávajú neuropsychologickým

³ Na tomto mieste i ďalej v texte je pojem „učitelia“ chápaný v širšom význame, v zmysle pojmu „pedagogickí zamestnanci“

⁴ Ak nezdôrazníme inak, rozumie sa v tomto texte pod dieťaťom aj žiak.

podkladom na rozvoj tvorivosti, schopnosti narábať s istou mierou neistoty a rizika a sú spojené aj s podnikavosťou, spoločenskou zodpovednosťou a rešpektom k iným ľuďom.

Na rozvoj exekutívnych funkcií pozitívne vplyva na podnety bohaté a pružné vzdelávacie prostredie, primeraná autonómia učiacich sa, vzájomný rešpekt dospelých a detí a detí navzájom a zameriavanie sa na oslovovanie vnútornej motivácie dieťaťa pri učení sa. Ich rozvoj podporuje tiež spolupráca, dobré medziľudské vzťahy vo vnútri školy aj smerom vonok, akceptácia nekonformnosti a vyváženosť pomeru štruktúry a slobody. Rozvoj exekutívnych funkcií je pre efektívne učenie sa významnejší ako IQ a zároveň je základom pre úspech človeka v osobnom živote i profesionálnej kariére, pre jeho mentálne aj fyzické zdravie.

Niekedy je potrebné, aby dieťa v procese svojho učenia sa dostalo špecifickú podporu nad bežný rámec. Rozvíjajúce vzdelávacie prostredie je na tento účel vybavené pedagogicko-odborným podporným tímom, v ktorom učitelia a ostatní pedagogickí pracovníci úzko spolupracujú s asistentmi, špeciálnymi pedagógmi, školskými psychológmi, sociálnymi pedagógmi a ďalšími špecialistami. Predpokladá sa zabezpečenie odborníkov aj pre deti hovoriace iným ako štátnym jazykom. Spoločným cieľom pedagogicko-odborných tímov je pripraviť deti čo najlepšie na samostatný a zodpovedný život v spoločnosti.

V procese vzdelávania v škole potrebuje každé dieťa individuálnu pozornosť, pomoc pri učení sa a povzbudenie. V centre záujmu pedagogických a odborných zamestnancov je napĺňanie individuálnych vzdelávacích potrieb každého dieťaťa bez ohľadu na to, aké je jeho rodinné prostredie a sociálne zázemie alebo či ide o dieťa mimoriadne nadané, so zdravotným znevýhodnením, poruchou učenia alebo správania. Sleduje sa individuálny pokrok každého dieťaťa a jeho motivácia k učeniu sa. V rámci spätnej väzby učitelia pružne reagujú na viac aj menej úspešné stránky jeho úsilia a podľa jeho vzdelávacích výsledkov prispôbujú obsah, formy, metódy a tempo vzdelávania, aby dosahovalo čo najvyššiu úroveň vedomostí a zručností.

Základným prístupom v procese výchovy a vzdelávania je celostné vnímanie dieťaťa a jeho rozvoja v kontexte rodinného prostredia a lokality, v ktorých žije, ako aj väzieb a vzťahov, ktoré sú pre neho kľúčové.

Cieľ RŠ-1-2: Nový obsah vzdelávania je primeraný veku a potrebám učiacich sa (detí a žiakov), zohľadňuje ich materinský jazyk, prispieva k ich celostnému rozvoju, umožňuje individualizáciu výučby a školám ponúka dostatočný priestor na jeho realizáciu a zameranie sa na rozvoj kritického myslenia, tvorivosti, inovatívnosti, experimentovania a objavovania a na budovanie základov hodnôt a postojov a základov zdravého životného štýlu.

Štátne vzdelávacie programy sú koncipované tak, aby mali školy pri tvorbe školských vzdelávacích programov dostatok priestoru na prispôsobenie, doplnenie a aktualizáciu učiva a aby mali učitelia dostatok času na potrebnú individualizáciu výučby, preberanie učiva v širších súvislostiach a na využívanie nových foriem a metód, ako sú napr. blokové vyučovanie, projektové vyučovanie, diskusie o aktuálnom dianí a mnohé ďalšie.

Učitelia dostávajú adekvátnu metodickú a odbornú podporu, aby poskytnutú slobodu dokázali produktívne využiť pri príprave, realizácii a vyhodnocovaní výučby, vďaka čomu sa významne spolupodieľajú na zabezpečení kvalitného, „na mieru šitého“ vzdelávania pre každé dieťa a žiaka.

V obsahu vzdelávania je vyvážený pomer teoretických vedomostí a praktických zručností a pri vyhodnocovaní výsledkov vzdelávania sa hlavný dôraz kladie na zvládnutie výkonových štandardov namiesto pasívneho si osvojenia učiva. Učivo je menej akademické a viac

previazané na osobné skúsenosti, zážitky a reálne potreby detí a žiakov, ako aj na praktické využitie naučeného v živote. Keďže sa vo vzdelávaní kladie dôraz na rozvoj kritického myslenia, tvorivosti a schopnosti riešiť problémy, učitelia majú k dispozícii dostatok priestoru a času, ako aj učebných materiálov a didaktických pomôcok na využívanie interaktívnych a tvorivých činností.

Cieľ RŠ-1-3: Nový obsah vzdelávania je dostupný prostredníctvom bohatej a efektívne zabezpečovanej ponuky učebných materiálov a učebných zdrojov, vrátane koordinovanej ponuky voľne dostupného digitálneho obsahu.

Kvalita vzdelávania súvisí aj s dostupnosťou vzdelávacieho obsahu, čo si vyžaduje efektívne zabezpečenie bohatej ponuky rôznorodých učebných materiálov, z ktorej si školy slobodne vyberajú tie, ktoré dokážu najlepšie zohľadniť potreby detí, žiakov a učiteľov v procese individualizovanej výučby.

Učebnice sú iba jedným z mnohých variantov bohatej ponuky učebných materiálov a strácajú svoje dominantné postavenie v zmysle hotového návodu pre učiteľa na rozvrhnutie učiva a organizáciu priebehu výučby. Učitelia v úsilí individualizovať výučbu za účelom dosiahnutia čo najlepších výsledkov detí a žiakov v procese napĺňania obsahových a výkonových štandardov upúšťajú od zvyku „učiť podľa jednej učebnice“ a využívajú bohatú ponuku rôznych učebných materiálov na koncipovanie vlastných učebných plánov a pedagogických stratégií, ktoré prispôbujú potrebám konkrétnych detí a žiakov. Zabezpečené sú učebné zdroje a učebné materiály aj v jazykoch národnostných menšín s cieľom poskytnúť podmienky pre rovnaké predpoklady prosperovania žiakov v národnostných školách. Štát poskytuje školám na zakúpenie učebných materiálov financie.

Prostredie učebných materiálov je bohaté na digitálne obsahy a zdroje, ktoré majú zabezpečené licencie na voľné šírenie. Školy využívajú ponuku otvorených vzdelávacích zdrojov a majú voľný prístup k centrálnemu archívu digitálneho vzdelávacieho obsahu.

Význam informačných a komunikačných technológií vo vzdelávaní narastá, obdobne ako narastá ich význam v bežnom živote ľudí. Rozvoj digitálnych zručností žiakov aj učiteľov je preto jednou z kľúčových oblastí vzdelávania a zmysluplné využívanie moderných technológií je súčasťou výučby.

Využívanie moderných technológií vo vzdelávaní však neznamená automatický nárast kvality vzdelávania. Dôraz sa kladie na účelnosť a primeranosť ich využitia, pričom sa prihliada na potreby detí a žiakov v jednotlivých vývinových obdobiach a v súlade s týmito potrebami sa reguluje ich nadužívanie, ktoré môže mať na optimálny rozvoj detí a žiakov negatívny vplyv. Rozumné využívanie moderných technológií významne prispieva k individualizácii výučby, posilneniu interaktívnosti učenia, spetreniu a skvalitneniu prezentačných možností, zvyšovaniu záujmu detí a žiakov o vzdelávanie a k posilneniu ich vzájomnej spolupráce.

Cieľ RŠ-1-4: V školách je zabezpečená dostupnosť vyhovujúceho materiálno-technického vybavenia, bezbariérové prístupy a vysoká miera flexibility vzdelávacieho prostredia.

Kvalita vzdelávania úzko súvisí aj so zabezpečením potrebného priestorového a materiálno-technického vybavenia škôl, vrátane zabezpečenia potrebných učebných pomôcok a technických podmienok na využívanie moderných technológií, digitálnych obsahov a zdrojov. Štát poskytuje školám v tejto oblasti potrebnú finančnú a technickú podporu.

Vzdelávacie prostredie je flexibilné a prispôbuje sa potrebám detí a žiakov. Jeho bežnou súčasťou sú väčšie priestory umožňujúce skupinovú prácu žiakov a ich vzájomnú interakciu, oddychové zóny, priestory na hry, knižnice, čitateľské kútiky a dostatok priestoru na voľný pohyb a športovanie. Nové usporiadanie vzdelávacieho prostredia podporuje zároveň

interakciu školy so širšou komunitou, v ktorej škola pôsobí a umožňuje multifunkčné využívanie priestorov školy ako kultúrneho a spoločenského centra komunity.

Dôležitým predpokladom zabezpečenia dostupného kvalitného vzdelávania je aj postupná debarierizácia vzdelávacieho prostredia a zmena jeho vnútorného usporiadania v súlade s princípmi tzv. univerzálneho dizajnu, čím sa zvyšuje možnosť jeho využitia bez dodatočných špeciálnych úprav pre osoby so zdravotným znevýhodnením.

Cieľ RŠ-1-5: Systém hodnotenia sleduje krivku rozvoja učiaceho sa (dieťaťa, žiaka), priebežne a komplexne odzrkadľuje jeho aktivity za hodnotené obdobie s dôrazom na pomenovanie silných stránok a možností ďalšieho napredovania.

Výsledkom transformácie systému výchovy a vzdelávania v zmysle realizácie predchádzajúcich navrhovaných cieľov je významné skvalitnenie procesu vzdelávania, čo sa má v konečnom dôsledku prejaviť aj v celkovom zlepšení vzdelávacích výsledkov detí a žiakov v rámci všetkých vzdelávacích stupňov.

Významné faktory a aktivity, ktoré okrem individualizovaného vyučovacieho procesu podmieňujú trend zlepšovania žiakov v ich individuálnom pokroku sú napríklad podporujúce a sprevádzajúce pôsobenie učiteľov, pomoc ďalších odborníkov a podnetné vzdelávacie prostredie s priaznivou klímou.

Kvalitný systém hodnotenia sleduje krivku rozvoja žiaka v čase, zahŕňa popri hodnotení vedomostí aj širokú škálu nástrojov na zisťovanie kognitívnych schopností a nekognitívnych zručností a jeho integrálnou súčasťou je aj samohodnotenie dosiahnutých výsledkov samotným žiakom. Pre žiaka zrozumiteľne a v súvislostiach odzrkadľuje jeho aktivity za hodnotené obdobie a slúži na plánovanie jeho osobných cieľov na ďalšie obdobie. V takomto hodnotení je chyba považovaná za zdroj významných informácií a motiváciu k ďalšiemu poznávaniu, nie za niečo, za čo sa trestá.

Výstupy takéhoto komplexného hodnotenia v reálnom čase vypovedajú o kvalite procesu učenia sa a poskytujú učiteľom významné informácie v podobe spätnej väzby, ktoré ďalej využívajú na priebežné skvalitňovanie vzdelávacieho prostredia a procesu výučby.

V procese hodnotenia sa znižuje dôraz na klasifikáciu žiakov pomocou známok, ktorá neprimerane podporuje porovnávanie žiakov navzájom. Uprednostňujú sa iné, opisné formy hodnotenia, ktoré umožňujú porovnávať aktuálnu úroveň vedomostí a zručností žiaka s jeho predchádzajúcou úrovňou. Dôraz sa kladie na priebežné, formatívne hodnotenie a v oveľa väčšej miere sa využíva aj neformálne hodnotenie žiakov. Na úrovni prvého stupňa základnej školy žiaci neopakujú ročník.

Pokračuje sa v periodickom celoplošnom testovaní žiakov 5. ročníka ZŠ (Testovanie 5) a 9. ročníka ZŠ (Testovanie 9). Systém reportovania výsledkov týchto testovaní je nastavený tak, aby ich mohli školy lepšie využívať pre potreby vlastného napredovania.

Výsledky celoplošných testovaní sa nepoužívajú na účely hodnotenia kvality škôl a ani sa nezverejňujú na úrovni konkrétnych žiakov a škôl, aby nebolo možné robiť rôzne rebríčky skresľujúce pohľad na kvalitu vzdelávania.

Celoplošné testovanie je doplnené o ad hoc testovanie na vybraných vzorkách žiakov za účelom zisťovania rôznych údajov, ktoré poskytujú dôležité informácie o fungovaní vzdelávacieho systému ako celku. Podporujú sa tiež longitudinálne multidisciplinárne výskumy na reprezentatívnych vzorkách za účelom zachytenia rôznych trendov, napr. zmien v charakteristikách detí a mládeže.

Cieľ RŠ-1-6: V systéme hodnotenia kvality vzdelávania je základným prvkom sebahodnotenie školy, v ktorom si ciele zlepšenia stanovuje samotná škola ako súčasť nepretržitého úsilia o zlepšovanie procesu vzdelávania a ktoré je zohľadnené v externom hodnotení kvality vzdelávania nezávislým orgánom.

Školy sú pripravené a schopné vykonávať procesy sebahodnotenia a neustále si kladú otázky „Aká dobrá je naša škola? Čo treba urobiť, aby bola lepšia?“⁵. V procese sebahodnotenia, v rámci ktorého sa pravidelne zbiera a vyhodnocuje spätná väzba všetkých kľúčových aktérov vzdelávania (žiacov, rodičov, pedagogických a odborných zamestnancov, vedenia školy), školy v spolupráci so zriaďovateľmi formulujú ciele svojho ďalšieho rozvoja a konkrétne opatrenia na riešenie prípadných problémov a na odstránenie zistených nedostatkov.

V procese sebahodnotenia môžu školám pomôcť rôzni poradcovia a koučovia, napr. občianske združenia, či iné subjekty alebo tzv. „kritický priateľ“, ktorým môže byť ktokoľvek so záujmom a schopnosťou pomôcť škole, pričom podmienkou je jeho nezávislé postavenie mimo inštitucionálnych väzieb na školu.

V procese externého hodnotenia kvality vzdelávania sa upúšťa od tradičných foriem inšpekčného prístupu, v ktorých sa kladol dôraz na zisťovanie formálnych a kvantitatívnych údajov. Dôležitú úlohu zohráva posudzovanie kvalitatívnych parametrov fungovania školy, porovnanie zistení z procesu sebahodnotenia so zisteniami externých hodnotiteľov a poskytovanie spätnej väzby školám pri tvorbe plánov na ďalšie zlepšenie.

Individualizácia výučby a poskytovanie širokého spektra odborných a podporných služieb deťom, žiakom a učiteľom, si vyžadujú predefinovanie postavenia, funkcií a kompetencií rôznych organizácií v rezorte školstva. V tejto súvislosti dôjde z dôvodu realizácie žiaducich zmien v systéme hodnotenia kvality vzdelávania aj k reprofiliácii Štátnej školskej inšpekcie.

Vzhľadom na to, že základným prístupom v procese výchovy a vzdelávania je celostné vnímanie dieťaťa a jeho rozvoja v kontexte rodinného prostredia a lokality, v ktorých žije, ako aj väzieb a vzťahov, ktoré sú pre neho kľúčové, je taktiež potrebné posilniť súčinnosť viacerých rezortov (školstva, sociálnych vecí, práce a rodiny, zdravotníctva) pri vykonávaní dohľadu nad službami v oblasti výchovy, vzdelávania a starostlivosti o deti, mládež a ich rodiny a pri realizácii účinnej podpory rozvoja týchto služieb.

Ako alternatívne riešenie, do ktorého by sa premietalo celostné vnímanie služieb deťom a rodinám poskytovaných v rezortoch školstva, sociálnych vecí a zdravotníctva, je zriadenie "nadrezortného" subjektu na úrovni vlády SR vykonávajúceho dohľad nad službami a účinnú podporu rozvoja služieb v oblasti výchovy a vzdelávania, starostlivosti o deti, mládež a ich rodiny a predkladajúceho svoje zistenia a odporúčania vláde SR a Národnej rade SR.

⁵ Pri zavádzaní procesov sebahodnotenia školy sa predpokladajú pilotné projekty založené na modeli sebahodnotenia škôl navrhnutého pre Slovensko na základe skúmania zahraničných skúseností projektom ESF „Externé hodnotenie kvality školy podporujúce sebahodnotiace procesy a rozvoj školy“, ktorý bol riešený školskou inšpekciou v rokoch 2009-2012, prípadne aj na základe ďalších skúseností z analogických projektov. Po pilotnom overení, s podporou kontinuálneho vzdelávania a špeciálneho inšpekčného statusu pre zúčastnené školy, môže nasledovať ich uplatnenie v ďalších školách.

Cieľ RŠ-1-7: Predškolské vzdelávanie v materských školách je garantované pre deti vo veku od 3 rokov a nadväzuje na komplexný systém služieb ranej starostlivosti a včasnej intervencie pre deti vo veku do 3 rokov.

Kvalitná starostlivosť a vzdelávanie v ranom detstve znamená účinný spôsob ako zlepšiť nielen školskú úspešnosť detí po nástupe do školy, ale aj ich sociálne a ekonomické vyhliadky v dospelosti.

Vysoká miera súčinnosti a koordinácie ministerstiev, zodpovedných za vzdelávanie, zdravotnú a sociálnu starostlivosť detí, mládeže a celých rodín, vedie k vytvoreniu funkčného komplexného systému služieb ranej starostlivosti a včasnej intervencie. Tento systém rešpektuje zásadu celostného prístupu k deťom a ich rodinám a zásadu komplexnosti pri zabezpečovaní služieb, ktoré zahŕňajú zdravotnú starostlivosť, sociálnu pomoc, podporu rodičovstva a služby poskytujúce výchovu a vzdelávanie, vrátane potrebných opatrení na vyrovnávanie šancí detí. Včasná intervencia predstavuje odborné služby, podporu a pomoc rodinám so zdravotne znevýhodnenými deťmi, alebo s deťmi s rizikovým vývinom v ranom veku.

Dostupnosť spomínaných služieb je zabezpečená nielen inštitucionálnou formou (jasle, centrá včasnej intervencie, rehabilitačné centrá, domovy sociálnych služieb, a pod.), ale aj terénou formou, teda poskytovaním širokého spektra opatrovateľských a odborných služieb priamo v rodinách.

Štát garantuje dostupnosť predškolského vzdelávania v materských školách deťom od troch rokov. Taktiež umožňuje a podporuje za zákonom stanovených podmienok rozširovanie a skvalitňovanie služieb výchovy, vzdelávania a starostlivosti o deti v predškolskom veku nielen na pôde materských škôl, ale aj prostredníctvom iných foriem, napr. detských skupín, firemných škôlok, komunitných škôlok a pod.

Cieľ RŠ-1-8: Povinná školská dochádzka sa transformovala na povinné vzdelávanie, pričom základným prvkom vzdelávacieho systému je vzdelávací program.

Povinná školská dochádzka, ktorá sa historicky formovala ako povinnosť „dochádzať do školy“, je nahradená povinným vzdelávaním, ktoré deti a žiakov zaväzuje k povinnému absolvovaniu príslušného vzdelávacieho programu na úrovni konkrétnych vzdelávacích stupňov. Povinné vzdelávanie je obojstranným záväzkom vo vzťahu občanov a štátu, to znamená, že je nielen štátom uloženou povinnosťou pre rodičov umožniť ich deťom získať tzv. povinný základ vzdelania, ale je zároveň aj vyjadrením záväzku štátu garantovať zabezpečenie dostupného a kvalitného povinného vzdelávania.

Pravidelné denné vzdelávanie v škole je síce naďalej primárnym spôsobom plnenia povinného vzdelávania, právne predpisy však umožňujú aj iný, alternatívny spôsob, napr. v podobe domáceho vzdelávania. Rodičia, ktorí sa rozhodnú vzdelávať svoje deti namiesto v základnej škole doma, teda v individuálnom neinštitucionálnom vzdelávaní, ich môžu vzdelávať na úrovni prvého stupňa základnej školy sami alebo prostredníctvom vzdelávacieho experta, pričom sa experimentálne overí možnosť domáceho vzdelávania aj na druhom stupni. Garantom kvality domáceho vzdelávania je škola, ktorú si rodič vyberie na základe slobodného výberu a do ktorej je dieťa zapísané na plnenie povinného vzdelávania. Škola plní voči domácemu vzdelávaniu nielen kontrolnú funkciu, ale zároveň poskytuje deťom a rodičom aj potrebné učebné materiály a metodickú podporu.

Zmena povinnej školskej dochádzky na povinné vzdelávanie posilňuje flexibilitu vo vnútri vzdelávacieho systému a podporuje individualizáciu výučby. Umožňuje poskytovanie kvalitného a dostupného vzdelávania aj tým žiakom, ktorí z rôznych dôvodov (zdravotných,

rodinných, či iných, spojených napr. s rozvojom mimoriadneho športového alebo umeleckého nadania) nemôžu každodenne dochádzať do školy, a preto sa vzdelávajú iným spôsobom.

Cieľ RŠ-1-9: Povinné vzdelávanie je dvanásťročné, pričom veková hranica povinného vzdelávania je posunutá o 1 rok smerom nadol (začiatok vo veku 5 rokov) a o 1 rok smerom nahor (ukončenie vo veku 17 rokov).

Povinné vzdelávanie sa realizuje prostredníctvom vzdelávacích programov na úrovni predprimárneho vzdelávania (1 prípravný ročník), primárneho vzdelávania (5 ročníkov I. stupňa základnej školy), nižšieho sekundárneho vzdelávania (4 ročníky II. stupňa základnej školy) a sekundárneho vzdelávania (2 ročníky strednej školy).

Povinné vzdelávanie začína v 5. roku veku dieťaťa, pričom inštitucionálne sa môže realizovať 2 alternatívach: 1. povinné vzdelávanie v tzv. prípravných ročníkoch v základných školách alebo 2. povinné vzdelávanie v tzv. prípravnom ročníku, ktorý je posledným ročníkom materskej školy. Popri alternatívach inštitucionálnej formy existuje aj možnosť vzdelávať 5-ročné deti neinštitucionálnou formou v tzv. domácom vzdelávaní. Konečné rozhodnutie, ktorá z dvoch alternatív inštitucionálnej formy vzdelávania v prípravnom ročníku bude do budúcnosti prioritná (v základnej škole alebo v materskej škole), bude urobené až na základe výsledkov experimentálneho overovania a odbornej diskusie.

Dôvodom na posunutie vekovej hranice vstupu do povinného vzdelávania na 5 rokov je nastupujúci všeobecný trend podpory „skorého začiatku“ vo vzdelávaní, v rámci ktorého sa podporuje aj rozvoj komplexných služieb starostlivosti a vzdelávania v ranom detstve a včasnej intervencie, ako aj rozšírenie ponuky a zvýšenie kvality služieb starostlivosti a vzdelávania pre deti od 3 rokov. Zavedením povinnosti pre 5-ročné deti absolvovať vzdelávací program na úrovni predprimárneho vzdelávania v trvaní aspoň jedného roka pred nástupom do primárneho vzdelávania sa vytvárajú nové príležitosti na optimálny rozvoj 5-ročných detí, ktoré sú dnes oveľa zrelšie ako v minulosti, ale zároveň trpia mnohé z nich rôznymi špecifickými ťažkosťami. Prípravný ročník zároveň vytvára nové príležitosti na vyrovnávanie šancí aj pre deti s prípadným znevýhodnením.

V prospech absolvovania prípravného ročníka v prostredí základných škôl hovorí relatívna stabilita a vyvážená dostupnosť vo vnútri siete základných škôl, na rozdiel od nedostatočných kapacít materských škôl. Keďže populačná krivka detí v predškolskom veku začína postupne klesať, je racionálne investovať energiu a financie do rozšírenia povinného vzdelávania v už existujúcich základných školách. Zavedenie prípravného ročníka v základných školách tak môže časom plniť aj istú stabilizačnú funkciu na úrovni siete základných škôl. To samozrejme nebude znamenať útlm budovania kapacít materských škôl, ale naopak, ich intenzívny rozvoj smerom k naplneniu idey „skorého začiatku“, aby mohli prijímať mladšie deti vo veku od 3-4 rokov a v prípade záujmu rodičov aj deti od 2 rokov.

Predĺžením prvého stupňa základnej školy, ktoré nastane zaradením 5. ročníka na prvý stupeň základnej školy sa žiakom umožní dôslednejšie osvojenie si základných gramotností na úrovni primárneho vzdelávania. Zároveň sa tým zjednocuje bod prechodu do vzdelávania na úrovni nižšieho sekundárneho vzdelávania, a to vo forme plynulého pokračovania na druhom stupni základnej školy alebo v osemročnom gymnáziu. Posilnením individualizácie výučby v základných školách sa vytvoria predpoklady na rozvoj potenciálu všetkých detí, vrátane detí s nadaním, preto sa predpokladá postupné znižovanie záujmu žiakov a ich rodičov o osemročné gymnáziá. Vďaka pôsobeniu kvalitných pedagogicko-odborných tímov na pôde základných škôl a dostatočnému vybaveniu škôl rôznorodými učebnými materiálmi, bude prostredie základných škôl dostatočne podnetné na to, aby sa v ňom mohol optimálne rozvinúť aj potenciál detí s rôznym nadaním.

Predĺženie povinného vzdelávania na 12 rokov je prepojené na podporu lepšej profilácie absolventov stredných škôl a lepšej nadväznosti stredoškolského a vysokoškolského štúdia a nadobudnutia vhodnej kvalifikácie. Namiesto výberu strednej školy je prioritou absolventa základnej školy výber programu, ktorý zodpovedá jeho preferencii a profilácii. Novokoncipované programy stredného školstva lepšie zodpovedajú vzdelávacím prioritám žiakov, nenúti ich k predčasnej profilácii, ale zároveň posilňujú zodpovednosť žiakov za výber zamerania, pričom vymedzujú podmienky pre zmenu profilácie vzdelávania. Existujúce programy stredných odborných škôl a 4(5) ročných gymnázií sú doplnené programom akademického vzdelávania s extrémne náročným a profilovaným programom (napr. na matematiku, prírodné vedy, humanitné/spoločenské vedy), ktorých absolventi sú špecializovane pripravovaní pre pokračujúce štúdium v programe vysokej školy analogickej profilácie a s perspektívou vedeckej prípravy. Programy akademického vzdelávania budú poskytované gymnáziami v 4-ročnom programe a výnimočne pre včasne a vysoko profilovaných žiakov aj v 8-ročnom programe. Doterajšie stredoškolské programy všeobecného vzdelávania budú umožňovať výraznejšiu profiláciu podľa predmetov, či oblastí, predovšetkým v posledných dvoch ročníkoch štúdia a naďalej pripravovať pre štúdium na vysokej škole. Tieto programy sú naďalej poskytované gymnáziami ale i strednými odbornými školami (tak ako je tomu v malom počte prípadov aj teraz) s možnosťou prechodu do odborného vzdelávania a prípravy.

Vysoké školy podporujú profiláciu žiakov jasne deklarovanými požiadavkami na ukončenie štúdia maturitnou skúškou v predmetoch a programoch (akademický, všeobecnovzdelávací, odborné vzdelávanie a príprava).

Celoplošnému zavedeniu navrhovaných zmien budú predchádzať pilotné projekty, ktoré budú dopad týchto zmien najprv overovať v praxi.

Cieľ RŠ-1-10: Bežné základné školy pro-aktívne začleňujú do vzdelávania žiakov s rôznorodým potenciálom, pracujú s nimi spôsobom, ktorým tento ich individuálny potenciál rozvíjajú a zároveň u nich posilňujú sebavedomie a sebaúctu, samostatnosť a zodpovednosť, vzájomnú spoluprácu, empatiu a pocit spolupatričnosti.

Bežné základné školy dôsledne zaraďujú do vzdelávania deti, žijúce v príslušnom školskom obvode, pričom však rešpektujú právo rodiča na slobodný výber školy. Uprednostňujú začleňovanie žiakov so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami do bežných škôl a tried pred ich vyčleňovaním do špeciálnych škôl a špeciálnych tried v bežných školách.

Špeciálne školy nezaniknú a nezanikne ani možnosť uprednostniť špeciálne vzdelávanie pred vzdelávaním v bežnej škole, ak sa má práve tým naplniť najlepší záujem dieťaťa. Avšak dôvod vyčleniť žiaka so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami do špeciálnej školy alebo špeciálnej triedy preto, lebo bežná škola nie je dostatočne pripravená na tieto jeho potreby reagovať, stráca postupne opodstatnenie vďaka naplneniu ostatných cieľov, ktoré vedú k transformácii bežných základných škôl na vzdelávacie prostredie schopné vychádzať v ústrety individuálnym vzdelávacím potrebám žiakov.

Dostupnosť kvalitného vzdelávania je dôležitou podmienkou rozvoja potenciálu každého dieťaťa. Nejde však len o fyzickú dostupnosť, resp. fyzické začlenenie žiakov s rozmanitým vzdelávacím potenciálom do bežných škôl a tried, ale dôležitá je najmä dostupnosť „na mieru ušitých“ pedagogických stratégií a motivačných, podporných a v prípade potreby aj odborných služieb, ktoré žiakom pomáhajú pripraviť sa na povinné vzdelávanie na úrovni primárneho vzdelávacieho stupňa a následne vo vzdelávaní úspešne napredovať.

Cieľ RŠ-1-11: Základné špeciálne školy sa okrem poskytovania vzdelávania menia na centrá odbornosti v procese individualizácie a odbornej podpory vo vzdelávaní detí so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami v bežných školách hlavného vzdelávacieho prúdu.

V tomto dokumente navrhované zmeny vzdelávacieho prostredia, vyučovania a učenia sa budú mať za následok pokles počtu žiakov v špeciálnych školách, pretože oveľa viac detí, ktoré sú dnes zaraďované do špeciálnych škôl, bude môcť navštevovať školy hlavného vzdelávacieho prúdu. Podmienkou úspešnej realizácie je nárast odborne kvalifikovanej podpory odborníkov priamo v základných školách, a to v podobe zvýšenia počtu odborných zamestnancov a zintenzívnenia terénnej podpory odborníkmi pôsobiacimi v poradenských zariadeniach.

Špeciálne školy, ktoré budú naďalej plniť vzdelávaciu funkciu, sa postupne stanú centrami odbornosti v procese individualizácie a odbornej podpory vo vzdelávaní a integrálnou súčasťou nového komplexného systému poradenstva a prevencie v školskom prostredí, ktorého jadro dnes tvoria centrá pedagogicko-psychologického poradenstva a prevencie a centrá špeciálno-pedagogického poradenstva. Transformované špeciálne školy budú poskytovať širšie zamerané odborné služby, ktoré neposkytujú poradenské centrá, ako napr. tréningy a kurzy pre učiteľov a iných odborníkov, vývoj a šírenie metód a materiálov potrebných v školách hlavného vzdelávacieho prúdu na prácu s deťmi s rôznorodým potenciálom, ale aj pre rodičov detí s rôznymi špecifickými poruchami učenia a správania, či zdravotným alebo iným znevýhodnením. Budú aj priamo podporovať žiakov so špecifickým poruchami učenia a správania a so zdravotným znevýhodnením alebo s inými špeciálnymi potrebami pri štúdiu, pri postupe na vyššie vzdelávacie stupne, študijnej a profesijnej orientácii a pri vstupe na trh práce.

Cieľ RŠ-1-12: Žiaci zo sociálne znevýhodneného prostredia a sociálne vylúčených spoločností dostávajú účinnú podporu na dosiahnutie významne lepších výsledkov vo vzdelávaní, predčasne neukončujú vzdelávanie na základnej škole a pokračujú vo vzdelávaní na vyšších stupňoch.

Čím vhodnejšie reagujú programy ranej starostlivosti a včasnej intervencie na špecifické potreby detí zo sociálne znevýhodneného prostredia a sociálne vylúčených spoločností, tým účinnejšie napomáhajú rozvoju ich potenciálu. Ponuka týchto programov je v rámci komplexného prístupu orientovaná na celé rodiny a podporuje aj rozvoj rodičovských zručností, čím sa pozitívny dopad programov znásobuje. Cieľom je zapojiť čo najviac týchto detí a ich rodín do programov ranej starostlivosti, predškolského vzdelávania v materských školách a podporiť tak plynulý prechod týchto detí do povinného vzdelávania.

Všetky deti, vrátane detí zo sociálne znevýhodneného prostredia a sociálne vylúčených spoločností, sú prijímané do prípravných ročníkov základných škôl bez potreby preukazovať školskú zrelosť. Z intenzívnej prípravy na plynulý prechod do povinného vzdelávania budú môcť profitovať všetky deti, pričom mimoriadny prospech z toho budú mať práve deti zo sociálne znevýhodneného prostredia, sociálne vylúčených spoločností, ako aj deti so zdravotným postihnutím, pretože dostanú potrebnú pedagogickú a odbornú podporu v skoršom veku ako doposiaľ. Opakovanie ročníka na prvom stupni základnej školy sa nepredpokladá.

V školskom vzdelávaní, ako ho navrhuje tento dokument, dominuje individualizácia a zohľadňovanie jedinečného potenciálu každého žiaka a jeho materinského jazyka. V spojitosti s tým musia byť dostupné aj služby na vyrovnávanie šancí smerujúce k saturácii dlhodobou nenaplnených potrieb a kompenzácií mnohopočetných a závažných znevýhodnení, ktoré sú

poskytované adresne a flexibilne, s prihliadnutím na meniace sa potreby žiakov v čase. Táto podpora je v súlade s ďalšími opatreniami v oblastiach sociálnej a zdravotnej.

Vďaka opatreniam, zameraným nielen na žiakov ale aj na posilnenie komunikácie a spolupráce školy s ich rodinami, získavajú žiaci so znevýhodnením silnejšiu motiváciu k učeniu sa a k neustálemu zlepšovaniu sa.

Na pôde školy sú významne posilnené odborné a poradenské služby pre žiakov, ktoré sú zamerané na identifikáciu ich silných stránok a na poradenstvo pri výbere vhodnej školy vyššieho vzdelávacieho stupňa a budúceho povolania.

Všetkým žiakom a učiteľom je taktiež poskytovaná kvalifikovaná primárna krízová intervencia, ktorá im umožňuje obrátiť sa na odborníka v momente aktuálnej potreby primárne v škole, sekundárne v poradenskom centre. Žiakom zo sociálne znevýhodneného prostredia a zo sociálne vylúčených spoločností je poskytovaná mimoriadna podpora v dôležitých prechodných obdobiach, ktoré sú pre nich obzvlášť náročné.

Cieľ RŠ-1-13: Sú vytvorené podmienky na plnenie povinného vzdelávania v jazykoch národnostných menšín.

Školy s vyučovacím jazykom a s vyučovaním jazyka národnostných menšín sú kľúčom k budúcnosti a k zachovaniu všetkých národnostných menšín žijúcich na Slovensku, preto prioritou v tejto oblasti je dlhodobé a zodpovedné garantovanie udržateľnej siete menšinových škôl s prihliadaním na jej špecifiká.

Cieľ RŠ-1-14: Štát podporuje nielen formálne vzdelávanie a výchovu (vrátane domáceho vzdelávania), ale aj rozvoj neformálneho vzdelávania a informálneho učenia sa a zabezpečuje podmienky na uznávanie vedomostí a zručností nadobudnutých rôznym spôsobom.

Škola stratila vzdelávací monopol. Rozvinulo sa množstvo alternatívnych vzdelávacích kanálov, vzniklo široké spektrum inštitúcií neformálneho vzdelávania a žiaci majú aj mimo školy veľa príležitostí na informálne učenie sa. Bolo by preto chybou aj naďalej sústreďovať všetku pozornosť iba na školský systém.

Štát by mal nielen poznať a rešpektovať, ale aj aktívne podporovať (legislatívne, finančne, morálne) bohatosť vzdelávacieho prostredia, rôzne vzdelávacie cesty, ktoré prispievajú k nárastu vzdelanosti detí, mládeže a dospelých a vytvoriť spôsob uznávania kompetencií a zručností získaných aj inou cestou ako len vzdelávaním v škole.

2. Kvalitní, spoločensky rešpektovaní a primerane odmeňovaní učitelia

Spomedzi všetkých faktorov ovplyvňujúcich fungovanie školstva má najväčší vplyv kvalita učiteľov. Nekvalitní učitelia nedokážu zabezpečiť kvalitnú výchovu a vzdelávanie ani v situácii, keď sú zabezpečené všetky ostatné podmienky. Naopak, kvalitní učitelia dokážu do istej miery kompenzovať aj prípadné horšie ostatné podmienky výchovného a vzdelávacieho procesu.

Prítomnosť kvalitných učiteľov v školstve je podmienená dvomi základnými faktormi. Prvým z nich je záujem o prácu v školstve, ktorý závisí od atraktívnosti povolania učiteľa. Atraktívnosť je daná primeraným finančným ocenením, podmienkami na osobný rozvoj v rámci profesie, ale aj pracovným prostredím a spoločenským uznaním. Druhým faktorom je kvalitný výber uchádzačov o štúdium učiteľstva a ich kvalitná príprava pred nástupom na miesto učiteľa (pregraduálna príprava) a možnosti na ďalší kariérny postup a zdokonaľovanie sa počas výkonu povolania (kontinuálne vzdelávanie).

V nových podmienkach sa musí zmeniť doterajšia rola učiteľa ako toho, kto odovzdáva či prenáša poznatky a hodnoty, na novú rolu sprievodcu pri učení sa, ktorý je podporovateľom, pomocníkom, partnerom a spoluvorcom vzdelávacieho prostredia. Zároveň sa škola musí etablovať ako miesto tímovej spolupráce a komunikácie všetkých aktérov vzdelávania aj širšej verejnosti.

Cieľ RŠ-2-1: Učiteľské povolanie je spoločensky rešpektované, primerane odmeňované a poskytuje priestor na osobný rozvoj v profesii.

Platy pedagogických a odborných zamestnancov dosahujú úroveň aspoň 80% priemerného platu ostatných povolání, v ktorých sa vyžaduje vysokoškolské vzdelanie. Zvýšenie plátov je zabezpečené vo forme tarifnej zložky a osobného príplatku prideľovaného na základe komplexného hodnotenia činnosti učiteľa.

Odstránilo sa znevýhodnenie začínajúcich učiteľov a nástupný plat pedagogického a odborného zamestnanca dosahuje priemernú výšku platu začínajúcich zamestnancov v ostatných povolaniach, v ktorých sa vyžaduje získanie rovnakého stupňa vzdelania.

Nadalej sa znižuje administratívna záťaž učiteľov a systematicky sa zlepšujú ich pracovné podmienky vďaka významnému zvýšeniu objemu finančných prostriedkov smerovaných do vzdelávania.

Vo verejnom priestore a v médiách sa venuje väčšia pozornosť informovaniu o význame učiteľskej práce a jej prínose pre rozvoj detí a naplnenie potrieb celej spoločnosti.

Cieľ RŠ-2-2: Učiteľ nie je sprostredkovateľom poznatkov, ale sprievodcom v procese učenia sa a škola je miestom tímovej spolupráce a komunikácie všetkých aktérov vzdelávania a širšej verejnosti.

Škola je poskytovateľom bohatého a variabilného vzdelávacieho prostredia, ktoré pozitívne stimuluje proces výučby a v ktorom učelia sprevádzajú deti a žiakov pri ich učení sa.

Učiteľské tímy sú rozšírené o dostatočný počet psychologov, špeciálnych pedagógov, sociálnych pedagógov, asistentov a výchovných poradcov v podobe štandardného a nie iba výnimočného opatrenia. Učelia majú k dispozícii podporu komplexného poradenského systému, v rámci ktorého sú jasne definované činnosti centier psychologického a špeciálno-pedagogického poradenstva a špeciálnych škôl transformovaných na centrá odbornej podpory. Taktiež majú k dispozícii sieť terénnej odbornej podpory, v rámci ktorej im rôzni odborníci (metodici, didaktici, špeciálni pedagógovia, psychologovia, mediátori a pod.) pomáhajú pri riešení akútnych či dlhodobých problémov priamo v školskom prostredí.

Cieľom je vytvorenie novej kultúry školy, budovanej kooperujúcim manažmentom a pedagogicko-odborným tímom, kde je jednou z úloh pedagogických, odborných aj nepedagogických zamestnancov školy pestovanie otvorenej komunikácie a rozvíjanie pozitívnej, podporujúcej školskej klímy, s nulovou toleranciou mobbingu, bossingu a nedôstojného správania voči dospelým i deťom.

Nová rola učiteľa zároveň vyžaduje, aby boli ocenené aj iné úlohy, ktoré učelia okrem samotnej výučby vykonávajú – koncepčné plánovanie, výber vhodných pedagogických stratégií, hodnotenie práce žiakov, poskytovanie spätnej väzby, reflexia práce kolegov, sebareflexia, komunikácia s rodičmi a pod.

Cieľ RŠ-2-3: Uchádzači o učiteľské štúdium sú prijímaní na vysokoškolské štúdium na základe overenia ich predpokladov stať sa dobrými učiteľmi.

Učiteľská profesia je náročná a má rôzne špecifiká. Jej úspešné vykonávanie kladie na osobnosť učiteľa mnohé nároky, ktorých splnenie nie je možné automaticky zabezpečiť iba vysokoškolskou prípravou.

Preto sa zvyšuje nielen náročnosť a kvalita pregraduálnej prípravy budúcich učiteľov, ale sprísňujú sa aj požiadavky na výber uchádzačov o toto štúdium pri vstupe na vysokú školu. V rámci prijímacej skúšky sa posudzuje ich vedomostná výbava, všeobecný rozhľad, študijné predpoklady, psychologické, osobnostné a iné špecifické spôsobilosti pre prácu učiteľa, ako aj ich motivácia pre výkon tejto profesie.

Cieľ RŠ-2-4: Vysoké školy poskytujú kvalitnú prípravu budúcich učiteľov.

Obsah vzdelávania na vysokých školách je vyvážený v oblasti teórie a praxe, reflektuje požiadavky na prípravu učiteľov v súlade s ich novou rolou a posilňovaním individualizácie vo vzdelávaní a tímovej spolupráce pedagogicko-odborných tímov.

Pregraduálna príprava budúceho učiteľa základnej školy a učiteľa strednej školy je päťročná a je koncipovaná ako spojené štúdium prvého a druhého stupňa vysokoškolského vzdelávania. Pre tých študentov, ktorých záujem stať sa učiteľom sa prejaví, resp. potvrdí neskôr, až po začatí vysokoškolského štúdia alebo v zrelšom veku, sa po absolvovaní neučiteľského bakalárskeho štúdia obsahovo príbuzného k oblasti, v ktorej chcú ako učelia pôsobiť (v súčasnosti označovanej ako „aprobačné predmety“), zavedie ponuka dvojročného magisterského štúdia učiteľstva.

Vo vzdelávaní budúcich učiteľov sa popri odbornom štúdiu oblasti, v ktorej má absolvent učiteľského štúdia pôsobiť, venuje dostatok času a pozornosti aj školskej a sociálnej psychológii, fyziológii a neurovede, pedagogike, didaktike, metodike, vzdelávacej politike, sociológii vzdelávania. Zároveň sa zabezpečuje dostatočný objem kvalitnej a reflektovanej pedagogickej praxe prostredníctvom rozvinutej siete fakultných, resp. univerzitných cvičných škôl so skúsenými cvičnými učiteľmi, s ktorými vysoká škola sústavne a premyslene spolupracuje. Bude podporovaný vznik laboratórnych škôl: experimentálnych škôl so zvláštnym kurikulárnym statusom a vzťahom k vysokej škole, ktoré budú priestorom pre sondážne aktivity učiteľov a študentov vysokých škôl a budú slúžiť ako laboratórium pedagogických inovácií tvorených v úzkej spolupráci učiteľov laboratórnej školy a vysokoškolských pedagógov.

Cieľ RŠ-2-5: Kontinuálne vzdelávanie je novo koncipované ako nástroj profesijného rozvoja učiteľa so zameraním na zmenu obsahu, foriem a kvality vzdelávania.

Kontinuálne vzdelávanie reflektuje rozvojové potreby učiteľov a škôl. Všetky školy majú dostatok finančných prostriedkov na ďalšie vzdelávanie učiteľov, za ktoré si objednávajú kontinuálne vzdelávanie u rôznych poskytovateľov, vrátane vzdelávania vo vyučovacom jazyku školy.

Kontinuálne vzdelávanie sa realizuje rozmanitými formami, vo väčšej miere aj v školských kolektívoch priamo v školách. Vzdelávacie programy majú vysokú kvalitu aj preto, lebo je ich zmysluplnosť hodnotená aj samotnými absolventmi kontinuálneho vzdelávania.

Záujem učiteľov o kontinuálne vzdelávanie je motivovaný najmä snahou rozvinúť svoje profesijné kompetencie. Kontinuálne vzdelávanie nie je prepojené s finančným odmeňovaním prostredníctvom kreditových príplatkov, aby nebola dominantnou motiváciou vzdelávania mechanická akumulácia kreditov za účelom prilepšenia k platu. Platy učiteľov sa

systematicky zvyšujú prostredníctvom iných nástrojov. V procese postupného zvyšovania plátov ostanú už priznané kreditové príplatky zachované.

Cieľ RŠ-2-6: Funguje kariérový systém, ktorý je založený na profesijných kompetenciách a novom atestačnom konaní postavenom na obhajobe atestačného portfólia (dôkazy preukazujúce získané profesijné kompetencie).

Profesijné štandardy pre jednotlivé kariérové stupne sú výsledkom odbornej diskusie a zhody o relevantnosti ustanovených požiadaviek. Atestačné konanie prebieha na základe obhajoby atestačného portfólia, ktoré zahŕňa dôkazy preukazujúce získané profesijné kompetencie. Atestácie uskutočňujú inštitúcie, ktoré vedia zabezpečiť a garantovať kvalitu atestácií.

Kariérový postup nie je viazaný na kreditový systém a povinné absolvovanie formálneho kontinuálneho vzdelávania.

3. Kvalitné odborné vzdelávanie a príprava reagujúce na aktuálne a očakávané potreby praxe a osobný rozvoj učiacich sa

Aj keď odborné vzdelávanie a príprava (OVP) tvoria len jeden zo segmentov regionálneho školstva, zvyšovanie jeho kvality a relevantnosti je definované ako osobitný cieľ, pretože pripravuje svojich absolventov priamo pre prax. Prítom tak ako v stredoškolskom OVP, aj v kontinuálnom OVP a vo vzdelávaní pre trh práce je potrebné riešiť podobné problémy. Príprava pre prax je vo všetkých troch formách komplikovaná potrebou reagovať na rýchlo sa meniace požiadavky technologického rozvoja a organizácie práce. Aj preto sú problémy s relevantnosťou OVP systémového charakteru a nespokojnosť s jeho kvalitou je častým javom.

Niektoré ďalej uvedené tézy majú širší záber, ba aj nadrezortný charakter (najmä ciele RŠ-3-1, RŠ-3-2 a RŠ-3-4). V dôsledku ich zásadného dopadu na počiatočné vzdelávanie absolventov základných škôl v systéme sekundárneho OVP je však potrebné zaradiť ich medzi tézy zamerané na regionálne školstvo, s upozornením, že reakcia na ne vyžaduje vysokú mieru súčinnosti relevantných orgánov a organizácií aj mimo rezort školstva.

Nespokojnosť s OVP poskytovaným v systéme regionálneho školstva je dôsledkom krízy súčasného modelu stredoškolského vzdelávania a predovšetkým praktického vyučovania poskytovaného strednými odbornými školami, ktoré sú bez náležitého materiálno-technického vybavenia.

Praktické vyučovanie je najúčinnější, keď sa vykonáva v podmienkach blízkyh pracovnému prostrediu. Na Slovensku úspešný a dlhoročne praktizovaný model vzdelávania v pracovnom prostredí je založený na kontrakte na podporu praktického vyučovania medzi školou a podnikom, iným modelom je firemná súkromná škola a aktuálne najnovším je systém duálneho vzdelávania zavedený od školského roku 2015/2016.

Cieľ RŠ-3-1: Systém odborného vzdelávania a prípravy sa prispôsobuje požiadavkám informačnej spoločnosti a nových technológií.

Tradičné zručnosti, nástroje a techniky opracovávanía ustupujú novým požiadavkám v podmienkach digitalizácie, automatizácie a narastajúceho významu aditívnej výroby (napr. 3D tlače). Slovensko zatiaľ dostatočne nezareagovalo na výzvy prechodu od industriálnej k informačnej spoločnosti a na to, aký je dopad nových technológií na potrebu nových zručností. Navyše, pri narastajúcom vplyve mimoškolských faktorov na vzdelávanie, potrebujeme vedieť, aké javy prostredia, v ktorom deti a mládež vyrastajú, majú vplyv na formovanie ich budúcej pracovnej výkonnosti v nových podmienkach. Na podporu adaptácie na požiadavky informačnej spoločnosti a nových technológií je potrebné iniciovať

interdisciplinárny výskum zameraný na absorpciu výsledkov obdobných výskumov v zahraničí a na vypracovanie analýzy očakávaného dopadu informačnej spoločnosti na požadované vedomosti, zručnosti, postoje a návyky pracovnej sily relevantné v podmienkach Slovenskej republiky.

Cieľ RŠ-3-2: Konzistentný systém odborného vzdelávania a prípravy mladej pracovnej sily je vytvorený syntézou domácej tradície a zahraničných skúseností (nová syntéza s využitím najlepších skúseností nemeckého, francúzskeho a anglosaského systému).

Hoci sa sekundárne OVP na Slovensku významne reformuje, nebola zodpovedaná nasledujúca základná otázka: Chceme si zachovať tradičný „československý“ model, založený na poskytovaní OVP na školách v silnom prúde študijných a učebných odborov, viac či menej pod kuratelou štátu, a teda sa inšpirovať skôr etatistickými modelmi štátov s trhovou ekonomikou (ako napr. Francúzsko), alebo chceme znovu vybudovať „korporativistický“ model, ktorý je založený na dohode sociálnych partnerov a silnom vplyve komôr a cechov (ako napr. v Nemecku), alebo chceme podporovať prvky „anglosaského“ modelu, v ktorom sa štát sústreďuje na povinnú školskú dochádzku a všeobecné vzdelávanie, pričom poskytovanie odborného vzdelávania je vecou trhových síl a ďalšieho vzdelávania?

Slovensko reálne čerpá zo skúseností krajín všetkých troch modelových typov, no na to, aby sa mohol slovenský systém OVP kvalitatívne rozvinúť a optimálne fungovať, je potrebné navrhnuť novú syntézu. Je potrebné nanovo zvážiť výhody a nevýhody jednotlivých alternatív a dosiahnuť konzistentnú syntézu tradície a nových podnetov zo zahraničia s aktuálnymi výzvami globalizácie a informačnej spoločnosti.

V systéme OVP je potrebné pokračovať v

- implementácii systému bilancie kompetencií v kariérovom poradenstve a v uznávaní výsledkov neformálneho vzdelávania a informálneho učenia sa (Francúzsko),
- zavádzaní duálneho vzdelávania (Švajčiarsko, Rakúsko a Nemecko) ako jednej z alternatív vzdelávania v pracovnom prostredí, ktorá je atraktívna predovšetkým pre podniky so záujmom o výchovu svojej budúcej pracovnej sily,
- inštitucionalizácii sektorových rád a spružnení kvalifikačného systému prostredníctvom kvalifikačných jednotiek („menších“ kvalifikácií) a umožnenia ich akumulácie učiacimi sa (Veľká Británia).

Cieľ RŠ-3-3: Skúšky vedúce k získaniu stupňa vzdelania, resp. priznaniu kvalifikácie, sú inštitucionálne oddelené od získania dokladu o absolvovaní vzdelávania.

Škola ako poskytovateľ sekundárneho OVP je v konflikte záujmov, ak zodpovedá za vzdelávanie a aj za overenie úspechu poskytovaného vzdelávania. Zákomom treba rozlíšiť získanie dokladu o absolvovaní vzdelávania a dokladu o nadobudnutí stupňa vzdelania, resp. priznaní kvalifikácie. Skúšky, ktoré vedú k nadobudnutiu stupňa vzdelania, resp. kvalifikácie, budú oddelené od poskytovateľa vzdelávania (a napr. vykonávané pred špecializovanými nezávislými skúšobnými komisármi). Škola ako poskytovateľ vzdelávania môže a nemusí vykonávať interné skúšky na overenie výsledkov vzdelávania.

Cieľ RŠ-3-4: Národná sústava kvalifikácií je funkčne prepojená s Národnou sústavou povolání a reaguje na jej zmeny aj spružnením kvalifikačného systému, a to vytvorením menších kvalifikácií (kvalifikačných jednotiek), z ktorých je možné skladať väčšie kvalifikácie, a tiež novými kvalifikáciami zodpovedajúcimi požiadavkám trhu práce.

Slovensko je unikátne tým, že vytvára tri typy štandardov:

- vzdelávacie štandardy, ktorými štát chce formulovať svoje záväzné požiadavky voči školám (a ktoré mali pôvodne nahradiť učebné osnovy a teda výber „učiva“ ponechať školám),
- štandardy zamestnaní/povolání vyvíjané v rezorte práce v rámci tvorby Národnej sústavy povolání (NSP),
- kvalifikačné štandardy vyvíjané v rezorte školstva v rámci tvorby Národnej sústavy kvalifikácií (NSK).

Doterajšia prax tvorby štandardov vo všetkých troch prípadoch trpí nedostatkom informácií z pracovísk. Je potrebné novo definovať vzťah medzi NSP a NSK a medzi NSK a vzdelávacou sústavou.

NSP by mala garantovať prístup relevantných informácií o trhu práce s ambíciou informovať o zmenách v požiadavkách na vzdelávacie výstupy v pracovných pozíciách, zamestnaniach či povolaniach, avšak bez ambície formulovať rigorózne stanovené štandardy povolání. Naproti tomu NSK by mala rigorózne stanovovať podmienky pre priznávanie kvalifikácie. Zároveň by sa mala stať nástrojom spružnenia kvalifikačného systému vytvorením „menších“ kvalifikácií (kvalifikačných jednotiek), z ktorých by sa dali skladať „väčšie“ kvalifikácie. NSK by tak stimulovala tvorbu kratších vzdelávacích programov (a časom aj modulov vzdelávacích programov stredných odborných škôl) explicitne zacielených na získanie konkrétnej kvalifikácie aktuálne požadovanej trhom práce. Práve „menšie“ kvalifikácie by zároveň bolo možné efektívne využívať i pri aktívnej politike trhu práce, a to zaradovaním uchádzačov o zamestnanie na kratšie vzdelávacie programy vedúce k trhom požadovaným „menším“ kvalifikáciám alebo i k priznávaniu kvalifikácii na základe preukázania prácou alebo prostredníctvom iného ako formálneho vzdelávania nadobudnutých odborných kompetencií, či zručností.

Cieľ RŠ-3-5: Inštitucionálne je zabezpečený zber dát o uplatnení absolventov na trhu práce.

Napriek tomu, že zákon už od roku 2009 požadoval zverejňovať informáciu o uplatnení absolventov stredných škôl na trhu práce podľa jednotlivých krajov, stredných škôl, študijných odborov a učebných odborov, takéto údaje nie sú k dispozícii. Údaje o nezamestnaných absolventoch registrovaných úradmi práce sa využívajú na vypočítanie absolventskej miery nezamestnanosti a slúžia ako náhrada informácie o „uplatnení“ absolventov. Sú to však údaje o „neuplatnení sa na trhu práce“. Údaje o skutočnom uplatnení absolventov, t.j. ich umiestnení na pracovných pozíciách, ktoré sú v súlade s ich predchádzajúcim odborným vzdelávaním a prípravou, sa na Slovensku nezberajú, a teda ani neanalyzujú. Navyše, stále akútnejšou sa stáva potreba skúmania konkrétnych zručností/kompetencií, ktoré sa dajú uplatniť aj širšie a sú dobre „prenositel'né“ – uplatniteľné vo viacerých pracovných pozíciách, alebo zmenených podmienkach v blízkej budúcnosti.

Cieľ RŠ-3-6: Kapacity odborného školstva sú regulované s prihliadnutím na údaje poskytované funkčným systémom indikatívnych odhadov potrieb trhu práce.

Sektorové rady vznikli ako pracovné skupiny delegovaním reprezentantov inštitúcií, avšak ich mandát je slabý a ich rozhodnutia môžu byť napádané inštitúciami, ktoré v nich nie sú zastúpené. Keďže vznikli inšpiráciou z Veľkej Británie, stojí za úvahu prevziať aspoň čiastočne aj spôsob ich vytvárania. Pomohla by postupná inštitucionalizácia sektorových rád, a to delegovaním zodpovednosti za plnenie konkrétnych úloh na subjekty (napr. silné podniky) pôsobiace v danom sektore hospodárstva, za predpokladu, že získajú mandát všetkých alebo aspoň najdôležitejších hráčov v sektore. Malo by ísť o úlohy

- zabezpečovať informácie o vývoji trhu práce a budúcej potrebe zručností,
- vyvíjať národné štandardy povolání pre NSP,

- zabezpečiť, aby kvalifikácie v NSK zodpovedali potrebám zamestnávateľov,

Týmto by sa vytvorilo inštitucionálne silnejšie zázemie pre prácu ad hoc pracovných skupín ako v súčasnosti.

Cieľ RŠ-3-7: Podiel vzdelávania v pracovnom prostredí sa zvyšuje prostredníctvom uzatvárania zmlúv škôl so zamestnávateľmi alebo cez duálne vzdelávanie.

Nedávno zavedené vzdelávanie v pracovnom prostredí prostredníctvom systému duálneho vzdelávania je potrebné podporiť a doplniť. Je potrebné vytvoriť grantovú schému na podporu spolupráce školy a podniku pri vzdelávaní v pracovnom prostredí a špeciálne duálneho vzdelávania. Ak sa školám kráti normatív za nevykonávanie pracovného vyučovania, tak im treba pokryť nové náklady spojené s duálnym vzdelávaním a aj stimulovať spoluprácu so zamestnávateľmi. Postupne bude potrebné zrovnoprávniť poskytovanie vzdelávania v pracovnom prostredí na základe zmluvy školy s podnikom s duálnym vzdelávaním. Daňové stimuly priznať na základe tejto zmluvy aj bez potreby uzatvárať učebnú zmluvu medzi podnikom a žiakom.

Zaviest' inštitút firemnej školy: škola zriadená podnikom a poskytujúca praktické vyučovanie formou vzdelávania v pracovnom prostredí a aj teoretické vzdelávanie, má nárok na rovnaké daňové stimuly ako podnik v systéme duálneho vzdelávania a nepodlieha certifikácii pracoviska praktického vyučovania stavovskou alebo profesijnou organizáciou a nemusí uzatvárať učebné zmluvy so žiakmi.

Zavedením 3,5 ročného štúdia v systéme duálneho vzdelávania sa umožní počas záverečnej fázy polročného odborného rozvoja zvýšiť zručnosť žiaka a taktiež kompenzovať podniku časť vynaložených nákladov vďaka predpokladanej kvalitnej produktívnej práci žiaka. Opatrenie môže zvýšiť atraktivitu duálneho vzdelávania pre kapitálovo slabšie podniky. V záverečnej polročnej fáze (po teoretickej skúške po 3 rokoch prípravy a pred získaním kvalifikácie na záver prípravy) môže byť produktívna práca žiakov pre podnik finančne atraktívna a pre žiakov príležitosťou ku profesionalizácii. Na takýto program by nadväzovali vertikálne trajektórie všeobecného vzdelávania v podobe 1,5 ročného programu nadstavbového štúdia a postsekundárneho odborného vzdelávania.

Cieľ RŠ-3-8: Profesionalizácia pracovníkov podieľajúcich sa na praktickom vyučovaní žiakov a ich ďalším vzdelávaním zodpovedá technologickému progresu v podnikovej sfére a reaguje na zmeny v požiadavkách trhu práce.

Je nevyhnutné zásadne zvýšiť ponuku a dostupnosť programov kontinuálneho vzdelávania pre majstrov odbornej výchovy a celkovo dostupnosť ďalšieho vzdelávania pre majstrov odbornej výchovy a inštruktorov pôsobiacich v systéme duálneho vzdelávania a zvýšiť aj ponuku a dostupnosť programov kontinuálneho vzdelávania aj vo vyučovacom jazyku školy. Je potrebné inštitucionálne upevniť postavenie inštruktorov a majstrov odbornej výchovy ako činiteľov s rozhodujúcim vplyvom na rozvoj praktických zručností žiakov stredných odborných škôl (pri náležitom vybavení dielni a pracovísk praktického vyučovania). Zároveň je potrebné zaviesť inštitút licencovaného majstra a rozlíšiť postavenie majstra odbornej výchovy (pedagogického zamestnanca školy) a licencovaných majstrov - vysokých špecialistov, predovšetkým v remeslách, tradične previazaných s pôsobnosťou cechov a ktorých vysoká kvalifikácia je napr. v Spolkovej republike Nemecko postavená na roveň vysokoškolského bakalára (stupeň 6 podľa klasifikácie európskeho kvalifikačného rámca EQF). Licencovaní majstri majú nezastupiteľnú úlohu v anticipovaní budúcich výziev profesionalizácie tak majstrov odbornej výchovy a inštruktorov, napr. v ich ďalšom vzdelávaní ako aj žiakov stredných odborných škôl, napr. pri skvalitnení záverečných skúšok

žiakov, ale aj pri kvalifikačných skúškach v celoživotnom vzdelávaní a pri vzdelávaní pre trh práce.

4. Efektívne fungujúce regionálne školstvo

Efektívnosť vo vzdelávaní znamená napĺňanie vytýčených cieľov pri účelnom vynakladaní nevyhnutného objemu financií. Efektívnosť teda neznamená snahu o úsporu finančných prostriedkov, ale úsilie zrealizovať žiaducu transformáciu vzdelávacieho systému prostredníctvom hospodárneho vynaloženia finančných prostriedkov.

Úspešná transformácia vzdelávacieho systému je podmienená tromi hlavnými faktormi, a to systémom financovania, systémom riadenia vrátane vymedzenia práv a povinností jednotlivých aktérov a štruktúrou systému vzdelávania.

Predmetom systému financovania na centrálnej úrovni je zabezpečenie verejných zdrojov pre regionálne školstvo a nastavenie systému ich alokácie jednotlivým školám a ďalším subjektom. Súčasťou systému financovania na centrálnej úrovni je aj podpora hospodárnosti pri využití alokovaných finančných prostriedkov, a jeho celkové nastavenie, ktoré má podporovať žiaduce motivácie a oslabovať deformácie v systéme (napr. aby školy nemotivoval iba na získavanie čo najväčšieho počtu žiakov, ale aby ich motivoval k poskytovaniu kvalitného vzdelávania dostupného pre všetkých jej žiakov).

Pre efektívne fungovanie regionálneho školstva je nevyhnutné, aby všetci aktéri mali jasne definovanú svoju pozíciu. Musia im byť zrozumiteľné vzťahy, v ktorých majú pôsobiť, ich úlohy, zodpovednosti a práva s nimi spojené. Čím viac sa jednotliví aktéri stotožňujú so základnými východiskami, ktoré determinujú charakter vzdelávania, tým viac a kvalitnejšie sa naplňajú vytýčené ciele a zvyšuje sa celková funkčnosť vzdelávacieho systému.

Aktérmi vzdelávania sú všetky subjekty, ktoré sa na ňom nejakým spôsobom podieľajú. Sú nimi predovšetkým žiaci, školy, do ktorých chodia, ich rodičia, učitelia, riaditelia škôl, ďalší zamestnanci škôl, zriaďovatelia škôl, komunita, kde škola pôsobí, ministerstvo školstva a celá spoločnosť, ktorá vystavuje spoločenskú objednávku na vzdelávacie služby. Pod školskou komunitou sa obvykle rozumie širšie chápaná občianska spoločnosť, čo sú v prípade Slovenska napríklad komunitné centrá, či rôzne občianske združenia pôsobiace v obciach a mestách.

Vzťahy medzi jednotlivými aktérmi sú definované na princípe partnerstva, participácie, kooperácie a otvorenej komunikácie.

Efektívnosť fungovania regionálneho školstva je ovplyvňovaná aj jeho štruktúrou, ktorá je navrhovaná tak, aby čo najlepšie slúžila plneniu cieľov výchovy a vzdelávania.

Cieľ RŠ-4-1: Každoročné je zabezpečený dostatočný objem verejných zdrojov na žiaduce fungovanie regionálneho školstva, pričom sa dbá na ich hospodárne využitie a taký spôsob ich alokácie, ktorý podporuje naplnenie stanovených cieľov rozvoja výchovy a vzdelávania.

Z pohľadu naplnenia vytýčených cieľov je dôležité zabezpečiť postupné a udržateľné zvyšovanie objemu finančných prostriedkov z verejných zdrojov do regionálneho školstva až do dosiahnutia takej výšky ich objemu, ktorá je potrebná na uskutočnenie transformácie vzdelávania a na udržiavanie vysokej kvality vzdelávacieho systému.

Finančné prostriedky zo štátneho rozpočtu sú poskytované len z kapitoly ministerstva školstva, teda nie aj prostredníctvom kapitoly ministerstva vnútra ako je tomu v súčasnosti.

Pri zvyšovaní tarifných plátov zamestnancov regionálneho školstva financovaných v rámci originálnych kompetencií a pri ďalších legislatívnych zmenách, ktoré majú dopad aj na rozpočet samospráv ako zriaďovateľov, bude tieto úpravy riešiť dodatočným príspevkom štát dovedy, kým nenájde spôsob financovania cez vlastné príjmy samospráv po dohode s ich reprezentatívnymi združeniami. Pri zvyšovaní minimálnej mzdy sa budú zvyšovať primerane aj minimálne platové tarify zamestnancov pri výkone práce vo verejnom záujme tak, aby najnižšia tarifná trieda mala tarifný plat najmenej vo výške minimálnej mzdy (tento problém sa dnes týka aj nepedagogických zamestnancov školstva).

Pri alokácii finančných prostriedkov prostredníctvom normatívov na žiaka je potrebné zohľadňovať požiadavky materiálno-technického vybavenia predpísané pre konkrétne odbory vzdelávania a takisto stupeň prevádzkovej náročnosti jednotlivých študijných a učebných odborov, s osobitným dôrazom na stredné odborné školstvo.

Na centrálnej úrovni sú implementované nástroje na podporu hospodárneho využívania verejných zdrojov v regionálnom školstve. Systém alokácie verejných zdrojov jednotlivým školám je nastavený tak, aby v konkrétnych prípadoch definoval účelovosť a umožňoval dosahovať stanovené ciele.

Aktivity a projekty financované zo štrukturálnych fondov EÚ budú realizované v súlade s dlhodobými zámermi, zdroje budú alokované transparentne a projekty budú systematicky evalvované.

Realizovanie práva občanov patriacich k národnostným menšinám na vzdelávanie v materinskom jazyku predpokladá primerané finančné zabezpečenie ako zo strany štátu tak aj samotných zriaďovateľov škôl a školských zariadení.

Cieľ RŠ-4-2: Systém riadenia výchovy a vzdelávania na centrálnej úrovni a na úrovni zriaďovateľov a škôl podporuje plnenie stanovených cieľov a efektívne fungovanie celého vzdelávacieho systému.

Vzdelávanie na Slovensku sa rozvíja v súlade s dlhodobou víziou a strategickým plánom, ktorý má širokú podporu naprieč politickým spektrom ako aj podporu laickej i odbornej verejnosti. Implementácia Národného programu rozvoja výchovy a vzdelávania sa realizuje na základe dvojročných akčných plánov, ktorých plnenie sa každoročne vyhodnocuje a aktualizuje.

Pre vzdelávací systém je charakteristická riadiaca štruktúra, postavená na novej kultúre – prevažuje dôvera nad podozrievaním, podpora nad kontrolou, diskusia nad nariadeniami, expertnosť nad úradníckym duchom, ústretovosť nad odmietaním, otvorenosť inováciám a ochota skúšať nové veci nad opatrnosťou a strnulosťou, neformálny prístup nad byrokratickými postupmi. Zo strany ministerstva a priamo riadených organizácií sa vedú pravidelné diskusie a konzultácie so všetkými aktérmi vzdelávania, vrátane rodičov a mimovládnych organizácií, ktoré sa dlhodobo venujú problematike výchovy a vzdelávania.

Zmeny v oblasti vzdelávania sa realizujú na základe analýz, výskumu, pilotného a experimentálneho overovania a spolupráce s praxou. Štát poskytuje dostatok finančných prostriedkov na uskutočňovanie experimentálnych overovaní, ktorých cieľom je identifikovať funkčné nástroje a riešenia v oblasti vzdelávania. Posilnený analytický tím ministerstva vypracúva k relevantným otázkam vzdelávacej politiky analýzy, ktoré sa opierajú o údaje z domácich a medzinárodných zdrojov, ako aj o najlepšie skúsenosti zo zahraničia. Projekty experimentálneho overovania sa vyberajú a podporujú na základe transparentného modelu

a vyhodnocujú sa v rámci systému objektívneho posudzovania kvality. Navrhované zmeny sa konzultujú so všetkými relevantnými aktérmi.

Komplexne sa prehodnotila školská legislatíva s cieľom jej zjednodušenia a redukcie jej rozsahu. Všetky kompetencie štátnej správy v oblasti riadenia a financovania regionálneho školstva sú opäť sústredené pod ministerstvom školstva, aby sa odstránila dvojkoľajnosť s ministerstvom vnútra. Je zadefinovaný obsah právnej identity školy s jej ukotvením naprieč legislatívou. Úloha zriaďovateľa školy je definovaná tak, že nezasahuje do každodenného riadenia školy, ale najmä vytvára podmienky na výchovu a vzdelávanie v ním zriadenej škole, začleňuje školu do miestnej (regionálnej) komunity, rozhoduje o základných nastaveniach školy a kontroluje, aké škola dosahuje výsledky a ako plní poslanie, na ktoré bola zriadená.

Je vytvorený systém odborného a metodického poradenstva pre územnú samosprávu v oblasti riadenia preneseného výkonu štátnej správy v školstve vrátane vytvorenia podmienok na systematické vzdelávanie zamestnancov územnej samosprávy plniacich úlohy štátnej správy. Bude sa diskutovať o možnosti prepojiť systém školských úradov so spoločnými obecnými úradovňami a neskôr aj s očakávanou reformou verejnej správy.

Rešpektovaný je princíp decentralizácie školstva a dôsledne dodržiavaný princíp subsidiarity, to znamená, že nič, čo je možné efektívne rozhodovať na nižšej úrovni, sa nerozhoduje na vyššej úrovni.

Cieľ RŠ-4-3: Sieť škôl umožňuje kvalitné, efektívne a dostupné vzdelávanie.

Na základe analýzy vypracovanej ministerstvom školstva v spolupráci s ostatnými ministerstvami, samosprávnymi krajinami, predstaviteľmi obcí a miest a zástupcami zriaďovateľov neštátnych škôl v danom území sa navrhne a zrealizuje všeobecný postup optimalizácie siete škôl, prípadne učebných a študijných odborov. V procese optimalizácie sa garantuje udržateľnosť siete národnostných škôl s prihliadnutím na ich špecifiká. Zohľadňujú sa aj nároky na zabezpečenie kvality vzdelávania.

Rozhodovanie o sieti škôl na úrovni ministerstva školstva sa bude realizovať pri zohľadnení podmienok na zabezpečenie povinného vzdelávania, v prípade stredných škôl aj potrieb trhu práce, hospodárnosti vynakladania verejných zdrojov a verejného záujmu vyjadreného okrem iného aj záujmom žiakov a rodičov.

Zadefinujú sa kritériá z hľadiska kvality školy, jej priestorového a materiálneho vybavenia, ako aj personálneho zabezpečenia pedagogického zboru, na základe nesplnenia ktorých bude môcť na to oprávnený subjekt navrhnúť vyradiť zo siete štátnu, verejnú, cirkevnú aj súkromnú školu.

Bratislava, 14.10.2016